

LEVENDE

WWF

NATUR

NR. 3, SEPTEMBER 1992

**Sneleopardens
hemmeligheder**

Læs side 12-17

**Uden svampe
– ingen skove**

Læs side 4-7

Falck har vilde planer med din bil

**Tegn et Bilabonnement
inden 30. september
og støt WWF med 50 kr.**

Med et Bilabonnement fra Falck kan du roligt vove dig ud på vejene på 4 hjul. Falck rykker ud døgnet rundt til både små og store uheld - i Danmark, Norge og Sverige. Vi reparerer skader, bringer benzin ud, yder starthjælp og åbner låste bildøre. Og kan skaden ikke klares på stedet, bliver bilen selvfølgelig kørt på værksted.

Et Bilabonnement koster 537,80 kr. årligt. Men bestiller du inden 30. september, giver vi 50 kr. af abonnementsprisen til WWF og verdens truede dyr. Ring gratis på tlf. **80 81 55 55** og støt vores vilde planer.

Falcks Redningskorps A/S, Falck-Huset, Polititorvet,
1780 København V.

Levende Natur

Tidsskrift for international
naturbevarelse

Udgivet af
WWF Verdensnaturfonden
Ryesgade 3 F
2200 København N
Tlf. 35 36 36 35
Giro nr. 5 00 20 01

Ansvarshavende redaktør
Anne-Marie Mikkelsen (DJ)

Redaktion

Generalsekretær Lene Witte
Lic.scient. Tommy Dybbro
Cand.phil. Karin Sandvad
Mag.art. Kim Carstensen
Cand.phil. Mik Steenberger

Grafisk produktion

Johnsen + Johnsen a/s

Lay-out og tilrettelæggelse
Per Zornig

Levende Natur er trykt på
genbrugspapir

ISSN 0108-7991

Indhold:

Ingen skov uden svampe	4
Naturen i Baltikum	8
Det globale sammenhold	10
I sneleopardens rige	12
Brevkasse	18
Det dyr vil jeg ikke undvære	19
Naturoter	20
Rejser med WWF	21
Noter om WWF	22
Miljø og udvikling	23
Derfor støtter jeg	24

Det mener WWF Verdensnaturfonden:

Det globale ansvar

Efter FNs Miljø- og Udviklingskonference i Rio de Janeiro i juni i år står verden med en række nye vedtagelser, der tilsammen skal gøre det muligt for os at slå ind på en bæredygtig kurs. Vedtagelserne er af blandet kvalitet, men det er klart at selve deres eksistens vil præge både staternes og miljøorganisationernes arbejde i de kommende år.

Dog er de vigtigste resultater af Rio-mødet måske slet ikke de konkrete vedtagelser, men snarere den nye forståelse af sammenhængen mellem miljø og udvikling, som er opstået. Alverdens statsledere holdt i Rio de Janeiro taler om, hvordan langsigtet udvikling ikke er mulig uden hensyntagen til miljøet.

Selv om man selvfølgelig skal tage taller ved højtidelige lejligheder med et gran salt, er der ingen tvivl om, at der er opstået en ny erkendelse af, at løsningen på verdens miljøproblemer og verdens udviklingsproblemer nødvendigvis må være én og samme sag.

Oftest er sammenhængen mellem miljø og udvikling blevet diskuteret i forbindelse med de fattige u-lande, hvor der med udvikling tænkes på bekæmpelse af fattigdom og nød. Dette er fantastisk vigtigt, men mellem linierne ligger der samtidig en anden erkendelse, nemlig den, at også vore rige industrialiserede lande er udviklingslande.

Vi er ikke udviklingslande i den forstand, at vi har behov for yderligere materiel vækst for at klare os. Til gengæld er vi nødt til at ændre vores livsform, udvikle os, for at undgå at ødelægge mulighederne

Generalsekretær Lene Witte.

for folk i de fattige lande og for vore egne efterkommere. Vi skal undgå at forurene vores drikkevand og bruge mindre af det, vi skal mindske udslippene af drivhusgasser, som kan skabe uoverskuelige klimaændringer i de næste århundreder, og vi skal bevare naturens mangfoldighed i skove og vådområder, også i vores del af verden. Blot for at nævne nogle eksempler.

Derfor vil WWF Verdensnaturfonden i de kommende år lægge endnu større vægt på at arbejde med miljøproblemer i vores del af verden. Vi vil stræbe efter, at vi her yder vores rimelige bidrag til bevarelsen af det globale miljø.

Vi har allerede taget hul på dette arbejde, bl.a. i vores arbejde med drivhusgasser og klima, hvor vi har påpeget de mulige konsekvenser, klimaændringen kan have for naturens mangfoldighed. ■

Foto: BIRGTO

Forsiden

Sneleoparden er et af verdens mest truede dyr. Den lever højt oppe i Himalaya-bjergene – et af verdens mest utilgængelige steder. Den er aktiv om natten, den lever alene, og hver sneleopard har et kæmpejagtrevir. Så sneleoparden er et af de dyr, videnskaben ved mindst om. WWF har haft en ekspedition i Nepal for at afsløre endnu et par af den mystiske katts hemmeligheder. Læs side 12-17.

WWF – World Wide Fund for Nature – er en privat og uafhængig international miljøorganisation, som arbejder for at løse globale natur- og miljøproblemer. WWF har afdelinger i 30 lande, og WWF Verdensnaturfonden er den danske afdeling. Formålet med WWF's arbejde er at bevare naturens mangfoldighed (den biologiske diversitet), at sikre at udnyttelsen af naturens ressourcer sker på en bæredygtig måde og at bekæmpe forurening og unødigt forbrug af ressourcer og energi.

Svampene er truede:

Ingen skov uden svampe

Da skovdøden bredte sig i Tyskland i 1980'erne, opstod sloganet »ingen svampe – ingen fremtid«. Et af de første tegn på, at skoven har det dårligt, er nemlig, at svampene forsvinder. Og forsvinder de, har skoven heller ikke langt igen. Her fortæller lektor i svampe, Henning Knudsen, om svampenes rolle i naturen, hvorfor de er truede – og hvad der skal til for at sikre svampene og skoven for fremtiden

Af Henning Knudsen

Baggrunden for det skarpe slogan er alarmerende nok. I de sidste 20 år er der sket en tilbagegang for en række svampearter i Europa. Tilbagegangen hænger sammen med den øgede tilgang af kvælstoffer fra luftforureningen.

I Saarland i Tyskland opgjorde man resultatet af 8000 svampeekskursioner fra 1970 til 1985, og det viste sig, at antallet af indsamlede arter faldt 60 pct. i den periode! I Holland har man opgørelser over indsamlede svampe helt tilbage fra 1900. I perioden fra 1900 til 1960 lå antallet af indsamlede arter nogenlunde konstant, men siden er det faldet til ca. det halve.

Lignende resultater er man nået til i andre egne af Europa. Nogle svampearter rammes hårdere end andre. De jordboende pigsvampe rammes særligt hårdt, men også den højt værdsatte spisesvamp, kantarellen, lider under den stigende luftforurening. I Saarbrücken i Tyskland faldt mængden af kantareller bragt til torvet fra ca. 6000 kg pr. år i 1950'erne til under 200 kg i 1970'erne. Og det har intet med over-indsamling at gøre.

Hvorfor forsvinder svampene?

Svampeeksperten Eef Arnolds, der har stået for undersøgelserne i Holland, er ikke i tvivl om, at luftforureningen er hovedskurken. I Holland tilføres hver hektar jord årligt ca. 60 kg kvælstof fra luften. I Danmark »får« vi ca. 20 kg pr. år.

På en næringsrig jord spiller en kvælstoftilførsel af den størrelse ikke den store rolle, men på en mager jord kan det vende op og ned på jordbundsforholdene. Jorden bliver mere sur af overskuddet af kvælstof. Det medfører øget frigørelse af aluminium i jorden, og aluminium er giftigt.

Mange svampe lever i et sym-

biotisk forhold med træerne. Det betyder, at svamp og træ udveksler næringsstoffer, og det gør træ og svamp afhængige af hinanden. Den fine balance mellem svamp og træ ødelægges, når den magre jord tilføres ekstra kvælstof, og resultatet er, at både svamp og træ svækkes.

Tilbagegangen hos svampene ses derfor stærkest på de næringsfattige jorder. Træet klarer sig i første omgang bedre end svampen, men når først svampen er død, får træet problemer, fordi svampen ikke blot udveksler næringsstoffer med træet – den be-

svampe der, hvor der er mest organisk stof: I skovene.

Rationel skovdrift

Tager man f.eks. en bøgestamme, drejer det sig ikke blot om nogle få svampearter, men om flere hundrede. For at en sådan rigdom af svampe kan eksistere gennem årene, kræves det, at der hele tiden er nye bøgestammer, der får lov at ligge i skovbunden. I en uberørt naturskov af en vis størrelse vil der hele tiden være træer i forskellige aldre, fra kimplanter til gamle, nedbrudte stammer.

Fra en gammel egestamme falder, til den er blevet til »jord« igen kan der gå en menneskealder. Undervejs har denne stamme været vært for en lang række vidt forskellige svampe, der har udnyttet det friske træ og derefter forskellige dele af det nedbrudte træ.

I moderne skovbrug er der ikke råd til at lade sådanne træstammer ligge. Er de ikke topkvalitet, sælges de som pejsebrænde. Men når stammerne forsvinder, forsvinder også en række svampe. Og dertil kommer, at moderne

Det skal der gøres

Hvis vi stadig ønsker at bevare den rigdom af farver, former og ressourcer, som vores ca. 3000 storsvampe udgør, er der en lang række ting, som kan gøres – og andre, som ikke må gøres:

- Luftforureningen skal nedbringes. De næringsfattige områder med klit, hede og skove ødelægges ved gødningseffekten fra kvælstoffet. Jordbundsforholdene ændres.
- Gamle stammer skal blive liggende. De må ikke skæres op i mindre dele.
- Dræning bør undgås.
- Skovdrift med mange forskellige arter og træer i mange alderstrin bør fremmes.

- Vælg hjemmehørende træarter, der er tilpassede danske forhold.
- Undgå at pløje og harve småbakker og skrænter på morbund – her findes nogle af vores fineste mykorrhiza-svampe.
- Undgå at køre med tunge maskiner på skovbunden. Det trykker jorden sammen og fjerner ilten og livsmulighederne for svampe og dyr.

- Undgå at lægge grene og kvas på morbundsskrænter – bl.a. kan kantareller og Karl Johansvampe ikke gro, hvis der ligger grene og kvas.
- Undgå gødskning på overdrev – overdrevets svampe kan ikke tåle det.
- Vedvarende småkrat og hjørner af skovene skal bevares. Lang tids uberørthed giver de bedste forhold for svampe. ■

skytter også træet mod angreb af farlige snyltesvampe.

Derfor er der grund til at råbe vagt i gevær, når bestemte svampearter, nemlig mykorrhiza-svampe, forsvinder fra skoven.

Svampene i skoven

Situationen i Danmark er heldigvis ikke så slem som i Holland – endnu. Vores jorder er i store dele af landet næringsrige og synes bedre i stand til at klare luftforureningen. Problemer med antallet af svampearter herhjemme hænger mest sammen med den måde, skoven drives på.

Svampe lever af genbrug. De skaffer sig energi og næring ved at nedbryde komplicerede organiske stoffer til simple bestanddele, som derved atter gøres tilgængelige for andre planter. Derfor finder man hovedparten af Danmarks ca. 3000 forskellige stor-

En »træruin« som denne er med til at bevare mange svampearter. I Polens naturskove sætter man hegn op omkring det gamle, væltede træ, så det beskyttes mod menneskelig indgriben. Måske burde vi gøre det samme i Danmark.

Det er især de svampearter, der vokser på magre jorder som klitenge, der er truede af den øgede kvælstofmængde fra luftforureningen.

skovdrift tilstræber monokulturer, altså en eller få træarter, at der pløjes, harves, sprøjtes, gødskes, drænes, ryddes krat og køres med tunge maskiner, der presser jorden sammen.

En fremtid for svampene

I dag er der ca. 900 svampearter på den danske rødliste over truede arter. Men gør det så meget – der findes da stadig ca. 2000 stor-svampe herhjemme, der ikke er truede? Kan vi ikke bare glæde os over dem – en typisk dansker kender alligevel under 10 forskellige arter?

På den ene side gør det vel ikke noget, at de forsvinder. Det sker jo med det officielle Danmarks fulde accept og vidende – og ved festlige lejligheder også med beklagelse – og der vil da også være masser af svampearter tilbage. Vi har den natur, som vi selv mener, vi skal have. Natu-

rens omfang og kvalitet afhænger af de politiske beslutninger, der træffes i et demokratisk valgt folketings.

På den anden side gør det alligevel noget, fordi Danmark er et af verdens rigeste lande, og hvis vi ikke har råd til at bevare de af vores egne arter, der er truede på verdensplan, hvordan kan vi så bede de langt fattigere lande om det?

Med Skov- og Naturstyrelsens nye strategi for de danske naturskove er der taget et forsigtigt skridt i retning af den beskyttelse af skovens organismer, som alt for længe har været betragtet som automatisk. Desværre er det nok for sent at redde nogle af de mest truede arter, bl.a. dem, som er knyttet til gamle ege og bøge. Lad os håbe, at jeg tager fejl. ■

Foto: Jens H. Petersen

Den rosa fedtporesvamp er 7-20 cm stor og vokser udelukkende på døde stammer af gamle bøge. Dens kød er svagt rosa og udskiller en fedtet substans. Det er den eneste svamp på den danske rødliste med prædikatet »særligt hensynskrævende«, fordi den stort set kun kendes fra 14 skove i Danmark. Den er trods eftersøgning ikke fundet i resten af

Foto: Jens H. Petersen

Henning Knudsen, 44 år, cand.scient, lektor i svampe, siden 1974 ansat ved Botanisk Museum ved Københavns Universitet. Specialist i Danmarks, Skandinaviens og Grønlands svampe. Medredaktør og medforfatter til »Nordic Macromycetes« – en nordisk svampeflora, der udkommer i august 1992. Oversætter af »Svampe i vor natur« og »Gyldendals svampebog«, forfatter til »Politikens svampebog«, medforfatter til »Truede storsvampe i Danmark«, medstifter og redaktør af bladet »Svampe« (1980-87). Har indsamlet svampe i naturskov i mange europæiske lande og i Kaukasus, Japan, Alaska, Svalbard og Sibirien. Arbejder p.t. på en grønlandsk svampeflora samt med Sibiriens svampe. Dansk suppleant i »The European Committee for the Protection of Fungi«. ■

Skandinavien, og den kendes heller ikke fra England, Tyskland eller Holland. I Frankrig har man gjort ét fund, og desuden findes den i Kaukasus på en anden bøgeart. Alligevel er der ikke taget nogen initiativer til at beskytte denne art, som altså er ruget af udryddelse – formentlig på verdensplan. ■

Fire egesvampe

Af fire svampe, der er tilknyttet egen, er to særligt truede og to mere almindelige. Det er safrangul fedtporesvamp, egetunge, oksetunge og den gule svovlporesvamp.

Den safrangule fedtporesvamp vokser udelukkende på flere hundrede år gamle egetræer, og den er ikke set i Danmark siden 1937. Den kan stadig findes bl.a. i Sydsverige og på Øland.

Egetunge vokser også kun på gamle ege. Den findes endnu i Skovfogedegen på Strandvejen ud for Dyrehaven nord for København, på et par ege i Suserup Skov på Midtsjælland og i et par skove på Lolland. I Norge har den ikke været set i 80 år, og den er helt forsvundet fra Holland. Den er altså meget sjælden, og den må forventes at være forsvundet på vores børnebørns tid – med mindre der gøres en indsats nu.

Oksetunge er endnu ret almindelig. Den er rød, tungeformet og har et kødlignende trævlet udseende.

Den gule svovlporesvamp gror også på andre træer end eg, nemlig på pil, poppel, kirsebær, bøg og hassel, og den er almindelig. ■

Foto: Jens H. Petersen

Egetunge – vokser kun på meget gamle egetræer.

Foto: Jens H. Petersen

Oksetunge – stadig ret almindelig.

Rosa fedtporesvamp – en truet svamp

Vigtige ord

Hyfe: En hyfe er en svampecelle. Svampenes celler har en meget karakteristisk form – de ligner mest en almindelig rød pølse. De er spindelvævstynde med en diameter på ca. 1/100 millimeter.

Mycelie: Et mycelie er den samling hyfer, som selve svampen består af. Den enkelte svamp kan have kilometervis af hyfer inden for et areal som en tallerken. Myceliet ligger i jorden eller i træet og udgør den egentlige svamp med omkring 90 pct. af massen, mens det frugtlegeme, som vi ser over jorden, kun er de sidste 10 pct. Frugtlegemerne danner sporer, som svampen spreder for at danne nye svampe.

Mykorrhiza: Mykorrhiza betyder svamperod. Det er betegnelsen for et symbiotisk samarbejde (altså til gavn for begge parter) som findes mellem en række træer og en række svampe. Svampens hyfer vokser som et hylster om og ind i træets rodspidser. Herigennem sender svampen vand og næringssalte til træet, mens træet sender sukkerstoffer til svampen. Alle betydende danske skovtræer laver mykorrhiza. Undtagelser er f.eks. ask og ahorn. Blandt svampene laver følgende mykorrhiza: Rørbatte (som Karl Johan), kantareller, fluesvampe, skørhatte, mælkehatte, slørhatte, ridderhatte, trævlhatte og tåreblade.

Foto: Mikako Saito

En bøgerod med mykorrhiza. Den tykke brune streg i midten er roden uden svamp. Selve rodspidserne er derimod omgivet af et hylster af svampehyfer. De blege er formodentlig dannet af en mælkehat, mens den sorte er fra en anden, ukendt svamp. Gennem disse 1-2 mm lange hylstre foregår udvekslingen af næringsstoffer. Svampen sender mineraler og vand til træet, og træet sender sukkerstoffer til svampen.

Tragtkantareller er en dejlig spise-svamp – men den er svær at få øje på i skovbunden.

WWF Verdensnaturfonden har projekter i Danmark og i andre lande, som netop sigter på at bevare naturskovene for fremtiden. I næste nummer af *Levende Natur* bringer vi en artikel om et dansk naturskogsprojekt.

Svampe dag

Søndag den 4. oktober er svampenes dag. Der vil være muligt at komme gratis med på en svampeekskursion med kyndige svampeguider over det meste af landet. Nærmere information fås hos Foreningen til Svampekundskabens Fremme, tlf. 39 67 06 49, for ture øst for Storebælt, eller hos Jens E. Petersen, tlf. 86 10 00 96, eller hos Jan Vesterholt, tlf. 75 89 34 42, for ture vest for Storebælt.

Foto: BIRGOTTE

Det er en fryd at finde Karl Johan-svampe – både for øjet og senere for ganen.

Foto: Jens H. Petersen

Bitter vokshat er den af vores mere end 40 smukke vokshatte, der hovedsageligt vokser på overdrev og gammelt græsland. Her har de selskab af blåhatte, jordtunger, støvbolde, køllesvampe, nonnehatte og parasolhatte – men kun så længe, der ikke gødskes. Jægersborg Dyrehave er endnu landets bedste lokalitet for disse svampe, men nu gødskes der for at dyrke korn til at fodre den overdimensionerede rådyrbestand.

Foto: Flemming Rasmussen

Den almindelige kantarel er gået drastisk tilbage i Holland, formentlig p.g.a. luftforureningen. I Danmark kan vi stadig nyde dens gode smag.

Pluk bare spise-svampe

Tager bestanden skade, når man indsamler svampe til spisebrug? Det er hverken bevist eller særligt sandsynligt, at indsamling betyder noget for bestandens størrelse. At plukke svampe svarer til at plukke æbler af et træ.

Nede i jorden vil den egentlige svamp med sit vidt forgrenede mycelie fortsætte sin nedbrydende virksomhed og frigøre næringsstoffer til gavn for de opvoksende planter. Et enkelt frugtlegeme kan sprede milliarder af sporer.

Det er derfor langt mere afgørende for svampe-organismens overlevelse, at et naturligt miljø opretholdes, end om nogle af svampene plukkes. Indsatsen skal derfor rettes mod at beskytte naturskovene og ved at ændre nogle af driftsformerne i produktions-skovene.

WWF vil redde naturen i Baltikum

Nogle af de sidste uspolerede kyststrækninger, øer og skærgårde langs Østersøen findes i de tre baltiske lande, Estland, Letland og Litauen. Her er natur som den, vores bedsteforældre og oldeforældre oplevede i Skandinavien omkring århundredeskiftet. Disse enestående områder skal bevares, og det er WWF gået i gang med i samarbejde med myndigheder og private organisationer i de tre baltiske lande

I Litauen findes nogle af Europas største og højeste vandreklitter. I fremtiden vil disse områder få stor rekreativ betydning for den lokale befolkning og for turisterhvervet.

Foto: Tommy Dybbro

Af Tommy Dybbro

Østeuropa er ikke kun trøstesløse miljøproblemer med forurenede byer, søer og floder samt udbredt skovdød. Ganske vist synes det at være en næsten uløselig opgave at få rensset op efter de totalitære systemers hensynsløse udnyttelse og misbrug af naturen. Og det vil koste ustyrlige summer. Men med til billedet af Østeuropa hører også landskaber, som ikke er spoleret nævneværdigt, og som udgør vigtige levesteder for en mangfoldighed af dyr og planter.

I de tre nye, selvstændige baltiske lande, Estland, Letland og Litauen, findes nogle store skovstrækninger, hvoraf en stor del kan betegnes som naturskov, dvs. skov der forstligt set udnyttes meger ekstenstvt eller slet ikke udnyttes. Og der findes fugtige enge, hvoraf mange er i naturtilstand. I disse områder er der en lang række arter, som er meget

sjældne eller helt udryddet i Vesteuropa, f.eks. sort stork, tjur, bæver, bjørn, ulv, los og odder.

Af særlig naturmæssig interesse er også de næsten urørte og uspolerede kyststrækninger, øer og skærgårde i Baltikum. I mellemkrigsårene fungerede de nærmest som »Østersøens Riviera«, men efter den sovjetiske besættelse havde offentligheden ikke adgang, enten fordi områderne fungerede som militære sikkerhedszoner, eller fordi de skulle forhindre flugtruter ud af landene. Den direkte effekt på natur og miljø af militære aktiviteter har lokalt været meget negativ. Andre og meget store områder er derimod ikke berørt af militære aktiviteter.

Områderne åbnes

I forbindelse med den gradvise tilbagerækning af de tidligere sovjetiske styrker, er de aktuelle områder nu åbnet for offentligheden og for videnskabelig forsk-

ning. Interessen er således meget stor for at udnytte dem, dels til jord- og skovbrug og dels til turisme og rekreation.

Disse interesser kommer til at øges i takt med den forventede økonomiske vækst og indførelse af markedsøkonomi. F.eks. har svenske og internationale turistforetagender allerede forhørt sig om mulighederne for at udnytte strandene i Estland til marinaer, hotelbyggerier m.m. Det vil udgøre en betydelig trussel mod naturområderne.

Det er derfor bydende nødvendigt, at man hurtigst muligt tilvejebringer viden om naturforholdene i de berørte områder, så der kan træffes beslutning om, hvordan de kan udnyttes på en måde, der også tilgodeser naturinteresserne.

Foto: BIRGOT

Når bæveren bygger sin dæmning over en flod eller elv, ændres landskabet: Det opdæmmede vand danner store vådområder. Bæveren bygger sin hule langt nede under dæmningen eller som en selvstændig «ø» af grene ude i vandet, så den kan være i fred for rovdyr.

projekterne i Baltikum også har direkte betydning for dansk naturbeskyttelse.

Hjælp til Baltikum

I juli modtog vi tilsagn om støtte

WWF Verdensnaturfonden har i den seneste tid indgået et meget tæt samarbejde med myndighederne og de nyetablerede miljø- og naturorganisationer i de tre baltiske lande. De tre WWF-afdelinger i Danmark, Sverige og Finland arbejder tæt sammen omkring dette, og vi ønsker at satse meget på disse områder i de kommende år. Netop på grund af det tætte samarbejde mellem de tre nordiske WWF-afdelinger har vi muligheder for i fællesskab at koordinere og effektivisere indsatsen i Baltikum og dermed opnå optimalt udbytte.

Dansk indsats

Fra dansk side fik vi de første vigtige kontakter til Baltikum, da 12 nøglepersoner fra Estland, Letland og Litauen som WWF's gæster besøgte Danmark i to uger i foråret 1991. Der var tale om repræsentanter for såvel de nyetablerede miljøorganisationer som natur- og miljømyndighederne i de tre baltiske lande, og de fik under besøget værdifulde erfaringer omkring dansk natur- og miljøbeskyttelse.

Kontakten er fortsat, og på grundlag af samtaler og indtryk fra besøg i de tre lande blev der i foråret 1992 udarbejdet nogle projektforslag. I april fremsendte WWF-Danmark ansøgninger til miljøministeriet om finansiering af disse projekter. Det skete i

henhold til Lov om tilskud til miljøaktiviteter i østlandene.

I disse projekter er indsatsen koncentreret om de kystnære vådområder, som indeholder meget store naturmæssige værdier. De er bl.a. vigtige rasteplasser for trækfugle på deres vej mellem de

til det første af disse projekter. Miljøministeriet har for en to-årig periode bevilget 340.000 kr. til arbejdet i Litauen. Forhåbentlig kommer der også midler til de tilsvarende projekter i Estland og Letland.

Formålet med projekterne i de tre lande er at få undersøgt og udpeget de vigtigste naturområder langs kysten ud mod Østersøen. Dernæst at udarbejde retningslinier for beskyttelse og forvaltning af områderne samt at udbrede information til offentligheden om naturområdernes betydning. Men det haster. Udviklingen går hurtigt efter omvæltningerne i øst.

Projekterne bakkes meget varmt op af myndighederne i de tre lande, som blot ikke selv har muligheder for at finansiere dem. Projekterne vil i alle tre lande blive koordineret af de nye private naturorganisationer, som har tilknyttet en betydelig faglig ekspertise. Desuden vil forskere fra en række videnskabelige institutioner blive knyttet til projekterne, ligesom danske eksperter vil blive tilknyttet til løsning af specifikke opgaver.

Foto: BIRGOT

I de uberørte naturområder i de baltiske lande findes mange af de store pattedyr, der er ved at være sjældne mange andre steder i Nordeuropa. Her en los.

Det globale

1992 er på mange måder det år, hvor verden blev klar over, at **sammenhold** er nødvendigt, hvis Jorden skal være hjemsted for os alle. Sammenhold var måske ikke lige det, der prægede UNCED-mødet i Rio. Alligevel er mange tusinde mennesker taget fra Rio med en sikker fornemmelse af, at det er nødvendigt at arbejde hen imod et globalt sammenhold på tværs af kulturforskelle, landegrænser og politiske

opfattelser. WWF Verdensnaturfonden har været med til at skabe erkendelsen af denne nødvendighed – og vi er også selv blevet præget af diskussionerne. Den næste store opgave bliver at få verdens ledere til at handle ud fra erkendelsen. I år kommer vi med endnu et bud på, hvordan vi kan skabe den nye livsstil, der skal til for at leve op til det ansvar, et globalt sammenhold kræver

Af Lene Witte

Princippet for den nye livsstil er bæredygtighed. Det er vanskeligt ganske kort at definere begrebet bæredygtighed, men det er let at komme med eksempler på, hvad det er – og måske især hvad det ikke er. I dag bruger 20 pct. af verdens befolkning 80 pct. af verdens ressourcer. Det er bestemt ikke bæredygtigt.

Men bæredygtighed er ikke kun et princip, der skal tages i anvendelse, når det drejer sig om de store beslutninger som fordelingen af verdens ressourcer. Princippet skal også være grundlag for hverdagens mange beslutninger om f.eks. forbrug af energi og vand.

Forudsætningen for at vi kan ændre vores livsstil til at være bæredygtig er, at vi lærer at tænke i nye baner, at vi får andre livskvaliteter, og at vi lærer at opfatte os selv på en anden måde.

Hverdagens valg

Man kan tage udgangspunkt i en almindelig dansk hverdag, f.eks. sin egen families: Vi har ikke blot vænnet os til, at kvalitet i tilværelsen er ensbetydende med materielle goder. Vi har også gjort os afhængige af materielle ting. Bolig, arbejdsplads og butikker ligger milevidt fra hinanden – for slet ikke at tale om daginstitutioner. Hvordan skal vi kunne undvære bilen, når der skal købes ind til weekenden, inden butik-

kerne lukker, ungerne skal hentes, og det hele fragtes hjem? Fryseren kan vi ikke undvære, for hvis vi skulle købe ind hver dag, ville tiden slet ikke slå til.

Og sådan kunne man blive ved. Vi er fanget i en svikmølle, som det kræver en ekstra indsats at gøre sig fri af.

Livskvalitet er andet end materielle goder. Det er andet end at købe noget nyt, når man er i dårligt humør. Det er andet end at eje dyre ting og bruge løs af ressourcerne.

Det er også at gå en tur i skoven og ved stranden, det er at cykle til arbejde, at tale med sin familie og sine venner, og det er også at læse en god bog og lytte til musik. Og så er det oven i købet ren livsnydelse.

Hvis vi vil bevare naturen for dens egen, vores og fremtidige generationers skyld, er vi nødt til at ændre vores opfattelser og livsindstilling. Samtidig er det vigtigt at holde sig for øje, at bæredygtig livsstil er et mål, som vi ikke når i morgen og måske heller ikke i overmorgen. Men det er uomgængeligt, at vi foretager de rigtige valg og begynder i dag. Vi kan hver især begynde at prioritere og lave en plan for, hvordan vi vil tage fat.

Et ømt punkt

Bilen er godt eksempel på en materiel ting, som vi har fået et hadkærligheds forhold til. På den ene side har den frigjort det moderne menneske – og på den anden side er den et eksempel på et

sammenhold

materielt gode, der både kan være livsfarligt og er særdeles miljøbelastende. Lokalt forurener biler med bly og andre sundhedsfarlige stoffer. Globalt er biler en væsentlig bidragsyder til drivhuseffekten.

Men det bliver ikke let at få os til at slippe rattet i bilen!

Så langt behøver vi heller ikke at gå i alle tilfælde. Her er en række eksempler på, hvordan man kan nærme sig en bæredygtig livsstil, når det drejer sig om transport:

- du tanker med let diesel eller blyfri benzin
- du har katalysator på din bil
- du sørger for, at din bil er fyldt op med to eller flere personer, når du kører
- du bruger kun din bil på strækninger, hvor der ikke er offentlig transport
- på strækninger under 5 km går eller cykler du
- din bil er produceret, så delene kan genbruges
- du flytter nærmere til din arbejdsplads, så det ikke længere er nødvendigt at tage bilen
- du har ingen bil, fordi du synes, den forurener for meget i produktion og ved brug

Nogle kan allerede nu ånde lettet op og sige: »Jeg kører allerede blyfrit og går til bageren efter morgenbrød«. De øvrige eksempler kan måske ikke gennemføres fra dag til dag, men kan stå øverst på prioriteringslisten, når man står overfor at skulle flytte eller skifte bil.

Indførelsen af blyfri benzin er et godt eksempel på, at man kan gennemføre miljøforbedringer gennem et samspil mellem borgere, myndigheder og producenter.

Der er masser af emner at tage fat på, når vi nu skal til at gøre op med vores nuværende, ikke-bæredygtige livsstil. Det globale sammenhold, der skal gøre det muligt for mennesker i den fattige verden at leve et værdigt liv, afhænger af, at vi i den rige verden vælger en bæredygtig livsstil.

WWF udgiver her i efteråret en ny bog, der handler om fremtiden for alle på Jorden. Den er omtalt her på siden. Vi har også udgivet rapporten »Værn om Jorden – en strategi for bæredygtig livsstil«. Begge udgivelser kan købes hos WWF. ■

Foto: Kristian Krog

Foto: WWF

En fremtid for oasen?

Af Thomas Breck

»Oasen i rummet?« er titlen på en bog om klodens tilstand, som WWF Verdensnaturfonden udgav for over 10 år siden. Dengang var miljødebatten først lige begyndt at tage fart, og bogen fortalte om, hvordan forurening og naturødelæggelse i stigende grad truede både planter, dyr og mennesker.

»Oasen i rummet?« blev en stor succes. WWF får stadigvæk forespørgsler på bogen nu mere end 10 år efter. Og hver gang må vi beklage, at bogen desværre for længst er udsolgt. Men der er gode nyheder på vej.

Til efteråret udkommer nemlig efterfølgeren for »Oasen i rummet?«. Det bliver en flot og spændende bog, hvor 13 forfattere inden for hver deres område tager miljøtemperaturen på jordkloden et årti efter »Oasen i rummet?«.

I løbet af den halve snes år siden den første »Oasen i rummet?« udkom, er der blevet talt og skrevet meget om miljø og udvikling. Men har kloden faktisk fået det bedre? Eller er problemerne bare blevet endnu værre? Hvad kan vi gøre for at rette op på dem? Det kan man få svar på i den nye »Oasen i rummet?«.

Bogen skrives af kompetente danske fagfolk i et letforståeligt sprog. Den indeholder masser af oplysninger og mange flotte billeder. Fakta og sammenhænge bliver gjort overskuelige ved hjælp af grafiske figurer og regninger. Efter hvert kapitel findes en litteraturliste, og bagest i bogen kan man finde et register over de væsentligste nøgleord.

Den nye »Oasen i rummet?« er planlagt til at udkomme den 15. oktober 1992. WWF Verdensnaturfonden vil med udgivelsen i efteråret samtidig gerne markere 20-året for oprettelsen af WWF's afdeling i Danmark.

90 dage på verdens tag:

I Sneleopardens rige

I foråret 1992 tilbragte deltagerne på WWF Verdensnaturfondens Ekspedition Sneleopard tre måneder med at udforske Shey-Phoksundo nationalparken i det nordvestlige Nepal. Formålet med ekspeditionen var at undersøge, hvordan naturen klarer det stigende pres af menneskelig færden. Og så selvfølgelig at prøve af fravriste den sky sneleopard endnu et par hemmeligheder.

Ekspeditions-hunden »Pelskugle« klarer samtlige 1.100 kilometers vandring. Nogle gange er sneen dog for dyb, så den må have hjælp til at komme frem. Hvalpen er indkøbt af ekspeditionens guide til at spise vores madrester m.m. Nu lever den et godt liv hos guiden i hovedstaden Kathmandu.

De tog til Nepal

De to biologistuderende, Anders Priémé, 28 (til højre), og Bo Øksnebjerg, 23 (med hund), planlagde og gennemførte Ekspedition Sneleopard 1992. Anders Priémé har tilbragt flere måneder på feltarbejde i Nepal tidligere, og Bo Øksnebjerg er en erfaren bjergklatrer. ■

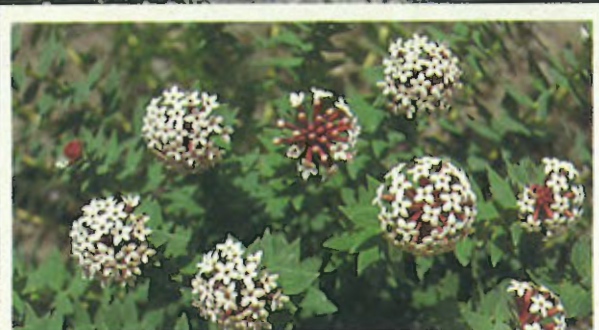
Der er ingen veje i Shey-Phoksundo nationalparken. Al transport foregår til fods. Undervejs krydsede ekspeditionen bl.a. adskillige pas på over fem kilometers højde.

Tekst: Bo Øksnebjerg
Foto: Bo Øksnebjerg og
Anders Priemé

For 117. gang lader jeg mit blik glide hen over den næsten uendelige slette, der ligger midt mellem de enorme bjergtoppe. Stadig intet at se. Selv om solen forlængst er stået op, ryster jeg i kulden, der lægger små iskrystaller oven på mit tykke termotøj. Mere end otte timer har jeg siddet og ventet på bare et lille glimt af den sjældne kat,

der har bragt os ud i en af de mest øde egne på jorden. Men der er stadig intet at se.

Efter endnu to timers tålmodig venten – kun afbrudt af et måltid bestående af kiks og tørrede kødboller – giver jeg op. Jeg pakker mit udstyr i rygsækken og begynder at kæmpe mig tilbage mod lejren gennem sne til livet. Forude venter vores varme telt og et par tiltrængte timers søvn oven på den lange, kolde nat.

I løbet af sommeren springer Himalaya ud. Når monsunen kommer i begyndelsen af juni, forvandles de alpine enge til et farvestrålende skue. Denne blomst er helt dansk i sine farver.

Da jeg endelig når lejren, sidder min medforsker Anders på en lille klapstol og ser noget slukøret ud. Også han har tilbragt ti timer i 20 graders kulde uden at få et glimt af den muskuløse kat med den lange hale. Vi veksler et par bemærkninger og kaster os trætte i soveposerne. Endnu en dag uden et glimt af dyret.

Da vores tro følgesvend, det evigt larmende vækkeur, atter bringer os ud i den kolde, snefyldte verden, opdager vi hurtigt, at vi endnu engang er blevet narret af sneleoparden. Katten er væk, men fodsporene i den dybe sne taler deres tydelige sprog: Kun 15 meter fra det sted, hvor jeg ventede i hele 10 timer, er en sneleopard gået forbi.

Stærkt truet

Selv om sneleoparden er utroligt sky og snu, er den i dag et af verdens absolut mest truede dyr. Truet på grund af menneskets ubønhørlige jagt på dens smukke pels, men også fordi mennesket langsomt ødelægger levestederne for sneleoparden og de mange andre dyr i Himalayas øde vidder.

Shey-Phoksundo nationalparken ligger i den nordvestlige del af Nepal. Midt i Himalaya, verdens højste bjergkæde, der strækker sig mange tusinde kilometer fra Pakistan i vest til Kina i øst.

Nationalparken er Nepals største og dækker et areal på størrelse med Fyn og Bornholm tilsammen. 3550 kvadratkilometer bjergterræn med nogle af de mest truede dyr i verden. Sneleoparden er vel nok den mest kendte af nationalparkens mange beboere, men også bjørne, ulve, vildhunde, bjerggeder og mange sjældne fugle lever på de stejle bjergskrånninger.

Sneleoparden har brug for store sammenhængende områder for at overleve. Dens udbredelsesområde dækker et enormt areal, fordelt over næsten hele Himalaya. Selv om der er masser af plads, går bestanden af sneleoparder alligevel tilbage overalt.

Fortrænges af mennesker

Når mennesket og dets husdyr trænger frem i bjergene, bliver bestanden af sneleoparder isoleret i små grupper. Når først grupperne er adskilt fra hinanden, er det unuligt at få udskiftet gener-

Vi så aldrig en levende sneleopard på den tre måneder lange tur. Vi fandt kun en død. Det var en ung hun, der formentlig var død af sult.

ne i de små bestande. Resultatet er indavl.

En isoleret gruppe af sneleoparder på få individer er dødsdømt på lang sigt. Et enkelt uheld eller langsom indavl vil i sidste ende resultere i artens uddyddelse.

Afsted til Nepal

I begyndelsen af 1992 mente WWF, at det var på tide at finde ud af, om naturen fortsat kan klare presset fra tilflytterne. Og derfor sendte WWF i samarbejde med det nepalesiske nationalparkvæsen os til Nepal for at tage temperaturen på nationalparkens tilstand. Belæst med over et ton mad og udstyr begav vi os på hold af nepalesiske bærere os på gåben ud i den bjergfyldte nationalpark. Forude ventede tre måneders hårdt arbejde i det sne-dækkede landskab.

Man føler sig hensat til en anden tidsalder, når man rejser med et følge af 16 bærere, kok, køkken-dreng og lokalkendt fører. Bærernes brede rygge og uendelige kræfter er en forudsætning for at bevæge sig ud i et terræn, som det, der findes i Shey-Phoksundo nationalparken. Det er et af de mest øde områder i verden. En stor del af tiden undersøgte vi områder, hvor ingen forskere har været før.

Det tager over syv dages hård

Sneleopardens privatliv

Der er næppe mange dyr, der lever så alene og så isoleret som sneleoparden. Kun i den korte parringstid om foråret og under moderens efterfølgende pleje af de forsvarsløse killinger, lever sneleoparden sammen med sine artsfæller.

I Himalayas 2.700 til 6.000 meters højde er der så lidt føde, at et område ikke kan bære mere end en sneleopard ad gangen. Ofte må den vandre langt for at finde en vildged, et murrendyr eller en kongehøne. Nogle sneleoparder har territorier, der dækker op til 100 kvadratkilometer.

Selv om sneleoparden er mindre end den almindelige leopard, er den langt stærkere. De mange muskler bruger den til at klatre og springe op ad Himalayas stejle bjergskrånninger. Det kræver råstyrke, men ikke hurtighed. Sneleoparden er derfor en langsom jæger. Den er ikke i stand til at løbe sit bytte op, men må snige sig ind på sit offer, og overraske det.

Sneleoparden er kun aktiv i nat- og morgentimerne. Ved hjælp af et særligt »spejl«, der sidder i øjnene, kan sneleoparden se om natten. Det kan ingen af sneleopardens foretrukne byttedyr.

Sneleopardens krop er på mange måder tilpasset et liv i de højeste og koldeste dele af Himalaya bjergene. Den lang-

hårede pels med den gråbrune farve hjælper sneleoparden med at holde varmen, og camouflerer den blandt klipper og sten. Poternes store overfladeareal forhindrer sneleoparden i at synke i, når den færdes i den dybe sne.

Sneleopardens lange hale er også designet til det forrevne landskab: Den er længere end resten af kroppen og bruges til at holde balancen. Ligesom en linedanser bevæger sneleoparden sig ofte på en knivsæg mellem liv og død. Linedanseren bruger sin lange stang i hænderne til at holde balancen. Sneleoparden bruger sin hale.

Sneleopardens øjne er placeret højere oppe på hovedet end hos andre katte. Når den skjuler sig bag en sten for at overraske et bytte, behøver den altså ikke at stikke hovedet ret højt op over stenen for at kunne se.

Forskerne er stærkt uenige om, hvor mange sneleoparder der endnu er tilbage. Sneleopardens natlige levevis, de store territorier og landskabets ufremkommelighed forhindrer biologerne i at anslå antallet helt præcist.

Pessimisterne mener, at kun 1.500 sneleoparder er undsluppet krybskytternes kugler. Optimisterne mener, at der findes op til 10.000 vilde sneleoparder tilbage i Himalaya-bjergene. ■

vandring at komme fra den mark, der fungerer som regionenes luft-havn og frem til nationalparken.

Allerede på vejen op til nationalparken stifter vi bekendtskab med de to væsentligste årsager til, at miljøet i Himalaya næsten overalt er presset til bristepunktet: Overgræsning af tamkvæg og geder samt umådelig skovhugst til brænde og tømmer.

Skoven er fældet i områderne omkring de små landsbyer. Hundredvis af køer, yak-okser og geder forsøger at frarøve jorden de sidste rester af grønt græs eller buskene de blade, der endnu er tilbage. De skovområder, der endnu er intakte, har også deres ar. Kvinderne i de lokale landsbysamfund må vandre langt for at finde brænde, og de fleste træer mangler mange grene, hugget af med skarpe macheter.

Jorden forsvinder

Shey-Phoksundo nationalparken består kun af høje bjerge, gennemskåret af lange dale. Det meste af skoven befinder sig på stejle, afgrundslignende skråninger. Når skråningerne berøres den smule træer, der holder på den dyrebare jord, går det galt.

Selvom Shey-Phoksundo nationalparken ligger i 2.200 til næsten 6.800 meters højde, er den sydlige del af nationalparken stadig påvirket af monsunen, der er så typisk for Indien og Nepal. Når monsunens storme og voldsomme regnskyl begynder i sommertiden, ser man skovhugstens uhyggelige konsekvenser. De enorme mængder af regnvand river den nøgne og ubeskyttede jord med sig og fører den langt væk med floderne.

Problemet er kendt overalt i Nepal. Faktisk er jord Nepals største eksportvare! Mere end 60 millioner tons jord eroderer hvert år fra de nøgne bjergskråninger og føres med de store floder til lavlandet og videre sydpå til Indien. Frugtbar jord, der i tusinder af år har båret smukke skove, rives på

grund af menneskets indgriben væk og efterlader de bare, guldne klipper.

Det kostbare træ

Efterhånden som ekspeditionen bevæger sig fra lavlandet i syd mod de vindomsuste bjergtoppe i nord, undersøger vi løbende skovområdernes tilstand. Resultatet er skræmmende. Selv i de områder, hvor skovene vokser på så stejle skråninger, at man skulle tro, at

intet menneske med fornuften i behold ville bevæge sig derud, er træerne fældede eller grenene hugget af til brænde.

Vi var helt glade, da ekspeditionen efter tre uger i de lavtliggende egne af nationalparken endelig nåede til trægrænsen og de høje, vindblæste vidder i den nordlige del af nationalparken. Slut med fældede træer og ensidig destruktion.

Beboerne i Shey-Phoksundo nationalparken er driftige handelsmænd. De mange geder bruges som transportdyr, når mændene tager afsted for at handle. Disse geder har majs i sadeltaskerne. Majsens skal transporteres til Tibet for at blive byttet til salt.

Sneleoparder til salg

Den tykke pels, som sikrer sneleoparden mod Himalayas isnende kuldegrader, gør den til et af de smukkeste og mest attraktive dyr i verden. Men den smukke pels er ofte årsagen til sneleopardens endeligt.

Selvom de fleste af indbyggerne i Shey-Phoksundo er rettroende buddhister og derfor ikke må slå andre levende væsener ihjel, finder der et omfattende krybskytteri sted. Indbyggerne sælger deres sjældne tro-

fæer til turister eller til rige kinesere fra Tibet, der tror, at de døde rovdyns knogler og galdeblærer giver øget potens.

Sneleoparden er ikke det eneste dyr, der må stå for skud. På vores rejse gennem nationalparken bliver vi adskillige gange tilbudt skind og knogler fra bl.a. bjørne, almindelige leoparder og vilde hunde. Alle omfattet af et totalt jagtforbud.

De sjældne dyr skydes med hjemmelavede geværer eller fan-

Over trægrænsen

Langt det meste af Shey-Phoksundo nationalparken ligger over trægrænsen. Disse højtliggende egne er det meste af året dækket af sne. Alligevel finder man i en kort og hektisk sommer en lav og tæt bevoksning af buske og græs mellem de nøgne klipper. Selvom den sparsomme vegetation ikke ser frisk og indbydende ud, danner den alligevel grundlaget for et enestående dyreliv. →

Selv om al jagt i nationalparken er forbudt, har næsten alle familier et gevær. Denne lokale krybskytte er ikke bange for at vise sit hjemmelavede forlade-gevær frem. Senere tilbyder han os et skind fra en bjørn, han har skudt.

ges i snedigt indrettede fælder. Sneleoparden er dog det foretrukne og mest attraktive bytte. Krybskytterne fra landsbyerne sætter tilspidsede bambuspinde i jorden på steder, hvor de ved, at sneleoparderne færdes. De sylspidse bambusfælder smøres med en plantegift, der dræber dyret, hvis den trænger ind i blodbanen.

En lokal krybskytte viser os en dag vej til nogle fælder, der er så godt skjult, at de er næsten umulige at se. Fælderne er placeret ved den eneste adgangsvej til drikkevand i området. Vil en sneleopard forbi, er den prisgivet. Stikker den sig på de giftige spyd, slår giften den ihjel efter få minutter.

Tilsyneladende er den illegale jagt også sat i system. I pelsbutikkerne i Nepals hovedstad Kathmandu finder vi både ulve- og sneleopard-pelse til salg. ■

Mange sjældne dyrearter findes kun i denne afgrænsede del af Himalaya. Ødelægges deres levested, forsvinder en naturtype, der aldrig vil kunne gendannes, og talrige dyrearter vil blive udryddet.

Men der var også en anden grund til, at vi ser frem til vores månedlange ophold i over fire kilometers højde. Her, mellem de sneklædte tinder, lever sneleoparden. Et af verdens absolut mest truede dyr, og den væsentligste årsag til, at vi er rejst den lange og anstrengende vej.

I sneleopardens rige

Sneleoparden er absolut toppen af kranssekagen, når man kigger på dyrelivet i Shey-Phoksundo nationalparken. Men sneleoparden er også det dyr, der først lider skade, hvis miljøet ødelægges. Den befinder sig nemlig øverst i fødekæden. Den lever især af de vilde geder og får, som hver sommer græsser i områderne lige under den evige sne. Tvinger tamkvæg de vilde geder bort, forsvinder sneleopardens fødegrundlag.

Ingen vildgeder, ingen sneleoparder.

Nogle sneleoparder forsøger at kompensere for de manglende vilde geder ved at angribe tamme yak-okser og geder. Hvert år bliver mange sneleoparder skudt af vrede hyrder, der ønsker at beskytte deres dyrebare og livsvigtige husdyr. Ved at finde ud af, hvordan sneleopardbestanden har det i et område, kan man altså sige en hel del om, hvordan miljøet som helhed har det. Netop derfor har sneleoparden fået vores største interesse.

At finde sneleoparder...

Hvis man vil opgøre antallet af sneleoparder i et område, kan man ikke bare finde et skjulested og begynde at tælle dem, efterhånden som de defilerer forbi. En sneleopard territorium kan i nogle områder være på 100 kvadratkilometer. Og da dyret er mest

Ged eller får?

Det blå får, eller bharalen, er sneleopardens vigtigste byttedyr.

Blandt de vilde geder, der udgør hovedbestanddelen af sneleopardens kost, ender det blå får, bharalen, oftest øverst på sneleopardens menukort.

Bharalen er hverken et får eller en ged. Den minder lidt om begge dele. Bharalerne lever i store flokke lige under grænsen til den evige sne.

Som alle andre arter af vilde geder og får, er også bharalen godt på vej til at finde vej ind på de lange lister over truede dyrearter. Menneskets tamme yak-okser og geder græsser nemlig nu på de enge, der traditionelt tilhørte bharalerne. Det betyder, at bestanden af bharaler går tilbage.

De ca. 2.000 indbyggere i nationalparken lever i små landsbyer. Husene bygges af sten og tætnes med mudder.

På konfliktkurs

Der bor ca. 2.000 mennesker i Shey-Phoksundo. De dyrker byg og kartofler på terrassemarkerne omkring landsbyerne og lever, som deres forfædre har gjort det i århundreder. Alligevel er mennesket i dag den største trussel mod miljøet i nationalparken.

En vigtig brik i beboernes overlevelse er deres yak-okser og geder, der leverer mælk, uld og kød. Antallet af geder og yak-okser stiger støt år for år, og landsbyboerne tvinges konstant til at finde nye græsgange. Her spiser og nedramper de den vegetation, som mange af de vilde dyr er afhængige af.

Nepal har en årlig befolk-

ningstilvækst på hele 2,7 pct., og de dele af Nepal, der allerede er opdyrkede, kan ikke brødføde de over 20 millioner indbyggere. Derfor rejser talrige familier til øde egne af landet for at fælde skoven og dyrke deres afgrøder på den næringsfattige jord.

Da Shey-Phoksundo nationalparken blev oprettet for otte år siden, levede der allerede mange mennesker i områder. De fik lov til at blive boende, hvis blot de ikke drev jagt, fældede træer eller udvidede deres landbrugsarealer.

Alligevel er den ulykkelige udvikling fortsat, selvom området har fået status af nationalpark. Fattigdom har ingen grænser.

aktivt om natten og i morgentimerne, skal man være mere end almindelig heldig for overhovedet at få en at se.

Sneleoparden er tilmed utrolig sky. Med sine specielt indrettede øjne, der kan se om natten, ser den oftest dig, før du ser den.

Flere gange kunne vi se fra sporene i sneen, at en sneleopard havde be-

væget sig i umiddelbar nærhed af enten vores telt, eller nogle af vores observationsskjul. Alligevel så vi aldrig bare et glimt af en levende sneleopard. Over 1.500 timer i felten uden en eneste observation.

Det kan lade sig gøre

Man må altså ty til andre metoder. Løsningen er at kigge på sneleopardens mange efterladenskaber. Som vores hjemlige huskatte hvæsser sneleoparden sine klør på træerne, ligesom den ofte laver skrabemærker i jorden og sætter urinspor for at afmærke sit territorium. Fodspor i sneen, afføring og resterne af vilde geder afslører, at der findes sneleoparder i området.

Ved meget nøjagtigt at tælle og kortlægge de mange regn sneleoparden har efterladt sig, kan man nogenlunde anslå, hvor mange sneleoparder der befinder sig i et område.

Umiddelbart lyder det nemt: Man tager sine vandrestøvler på og bevæger sig stille og rolig ud i det smukke landskab og sørger for at have øjnene med sig. Men det viser sig hurtigt at være betydeligt lettere sagt end gjort. Den strengeste vinter i 15 år har resulteret i masser af sne og kuldegrader, der får kviksølvet til at ligge og ryste på bunden af termometeret. Adskillige overnatninger i minus 30 grader og permanente minusgrader følger os det meste af turen.

Ødelæggende turisme

Selvom terrænet og klimaet er barskt, er der en stigende interesse hos vestlige turister for at besøge området. Specielt fordi området af politiske årsager har været

Yak-okserne er lokalbefolkningens vigtigste husdyr. De giver mælk, kød og uld, og bruges som transportdyr. Nogle yak-okser får et flag med hellige inskriptioner syet ind i manken. Når flaget blafre i vinden, flyver bønnerne op til himlen.

ret lukket for fremmede indtil 1989, vil mange gerne se de midtaldrelige landsbysamfund og det fantastiske dyreliv, som længe har eksisteret forholdsvis uforstyrret i nationalparken. Desværre er turismen også en væsentlig trussel mod det sårbare miljø. Alle andre steder i Nepal, hvor turister bevæger sig op i bjergene, bliver miljøet ødelagt med foruroligende hast.

De mange bærere, der slæber turisternes mad og bagage, fælder hundredvis af træer for at lave bål. Tomme dåser og andet affald efterlades ved lejrpladserne. Lokalbefolkningerne driver yderligere rovdrift på naturens ressourcer for at tilbyde turisterne mad, souvenirs eller varme bade.

Værst er dog svineriet af tomme dåser og andet affald. I området omkring Mount Everest,

verdens højeste bjerg, regner de nepalesiske myndigheder med at skulle fjerne omkring ti tons affald, der er efterladt af turister. Oprydningen kommer til at koste en formue, en stor udgift for det fattige land. Mount Everest ligger midt i en nationalpark.

Naturen skal beskyttes

Endnu har kun ganske få hundrede turister besøgt Shey-Phoksundo nationalparken. Men allerede nu tilbyder mange rejsebureauer rejser til »sneleopardens land«, som området meget poetisk kaldes, og nationalparkvæsenet regner med en sand invasion af turister i de næste år. Allerede på vores gennemrejse kan vi se, at de ruter, turisterne normalt bruger, tydelig er præget af deres tilstedeværelse. Mange træer er

fældet, og ved lejrpladserne finder man bunker af affald.

Kun den sydligste del af nationalparken er i dag åben for turisme. Det er den del af nationalparken, hvor naturen i forvejen er hårdt belastet, fordi hovedparten af lokalbefolkningens landsbyer er placeret her. Den sidste sneleopard har formodentligt sat sine karakteristiske fodspor i denne del af nationalparken.

Den nordlige del af nationalparken er dog fortsat lukket for fremmede. Her er stadig mange uforstyrrede landområder, hvor sneleoparder, ulve og bjørne frit kan færdes. Disse områder vil utvivlsomt lide skade, hvis de nogensinde bliver åbnet for turister. De bør derfor forblive lukkede. Det skylder vi dyrene, og det skylder vi vores efterkommere. ■

Den sårbare bjergnatur

I Shey-Phoksundo nationalparken har Ekspedition Sneleopard nøje kortlagt bestanden af sneleoparder og undersøgt resten af dyre- og plantelivet. Selv om området er truet af afskovning, ulovlig jagt og forurening fra stigende turisme, er det stadig et af de mest bevaringsværdige områder i Himalaya. WWF anbefaler, at de områder, der stadig er intakte, lukkes for turister og lokale beboere.

De områder, der allerede er stærkt belastede, trænger til en bevaringsmæssig indsats.

WWF anbefaler, at sætte et program i gang, der skal lære de lokale beboere, hvordan de kan klare sig med mindre brænde. De skal bl.a. lære at bruge hjemmelavede ovne i stedet for de åbne bål, der anvendes nu. I et åbent bål udnyttes kun 10 pct. af træets energi. Selv en simpel ovn udnytter over 60 pct.

En bedre kontrol med turisternes færden vil bringe penge til området, uden at miljøet i sidste ende kommer til at betale. WWF anbefaler, at der fastsættes kvoter på antallet af turister, der får lov til at rejse i nationalparken. Til gengæld skal de heldige turister, der får lov til at besøge dette paradis, betale høje afgifter for deres indrejsetilladelser.

I dag kan turistgrupper frit overnatte overalt i den åbne del af nationalparken. WWF anbefaler, at turisterne kun må overnatte ved anlagte lejrpladser. WWF har allerede betalt for oprettelsen af to overnatningspladser i Shey-Phoksundo nationalparken. Der er i høj grad brug for flere.

Pengene fra den øgede, kontrollerede turisme skal bruges til at styrke nationalparkvæsenets arbejde i området. Selv simple genstande som soveposer, telte og kogegrej vil gøre nationalparkvæsenet bedre i stand til at kontrollere det enorme område. Øget kontrol vil givetvis stoppe det omfattende krybskytteri, der netop nu er den største trussel mod områdets større dyr. ■

BREVKASSEN

Skriv til Levende Natur, mærket »Brevkassen«.

Spørgsmål vil blive besvaret af et panel af WWF Verdensnaturfondens videnskabsfolk og eksperter. Spørgsmål, der ikke er plads til i bladet, besvares personligt.

Tun i dåse

Det er chokerende at læse om drivnet og delfindrab i forbindelse med fangst af tun. Desværre elsker jeg tun og vil meget gerne blive ved med at spise dåsetun. Så derfor vil jeg spørge, om der ikke findes et specielt mærke tun, hvor disse forfærdelige metoder ikke bliver anvendt?

Venlig hilsen
Signe Dreyer
Medlem nr. 58858

Hovedparten af de dåsetun, der sælges i Danmark, er pakket i Thailand. Thailand importerer frossen tun fra hele verden. På dåsefabrikkerne er der ingen kontrol med, om tunen er fanget med drivnet eller på langline. Derfor er en garanti fra fabrikken om, at dåsen kun indeholder »delfinvenlig tun« ikke noget som helst værd. Det er da også grunden til, at garantien ikke findes på selve varedeklarationen, men står for sig selv som en del af reklamen for varen. Hvis garantien stod i varedeklarationen, skulle det nemlig kunne bevises, at det var rigtigt. Og det kan importørerne ikke. Så garantien står helt uforpligtende som en del af reklamen for dåsen.

Irma er begyndt at sælge dåsetun fra Kina. Vi ved, at kineserne bruger langliner bl.a. til tunfangst. Vi ved også, at de bruger drivnet, og derfor er vi ikke sikre på, at alle de kinesiske dåsetun er fanget på forsvarelig måde. Så desværre kan vi ikke anbefale dig et specielt mærke tun på dåse, som du trygt kan spise.

Venlig hilsen
Redaktør Anne-Marie Mikkelsen

Fuglefangst på Malta

Jeg har set en udsendelse i Danmarks Radios TV om fugledrabene på Malta. Hvordan de fugle, der flyver over Malta eller slår sig ned for at hvile, bliver skudt eller fanget og sat i små bure. Det er uhyggeligt at se voksne mennesker opføre sig så tankeløst. Jeg vil gerne vide, hvad WWF gør for at hjælpe Maltas ornitologiske forening med at få stoppet disse fugledrab.

Venlig hilsen
Marie-Louise Hoya Schiøler
Attemosevej 36
2840 Holte

Rødhalsen, som vi kender fra vores egen natur, er en af de fuglearter, der fanges i sydeuropæiske lande, når den er på vej til sit vinterkvarter i Afrika.

Regnskoven og drivhuseffekten

Fældningen af regnskoven har stor virkning på drivhuseffekten, da der bindes store mængder kuldioxid, CO₂, i planterne. Troede jeg! Indtil jeg overværede et foredrag med en geofysiker på Københavns Universitet. Hans påstand gik ud på, at regnskoven er i balance med sig selv, og at fældningen af den kun er af en (naturligvis uheldig) lokal karakter. Træet derfra bruges fortrinsvist til bl.a. møbler, hvorved kuldioxidfrigørelsen sker over en længere årrække og derved har begrænset effekt.

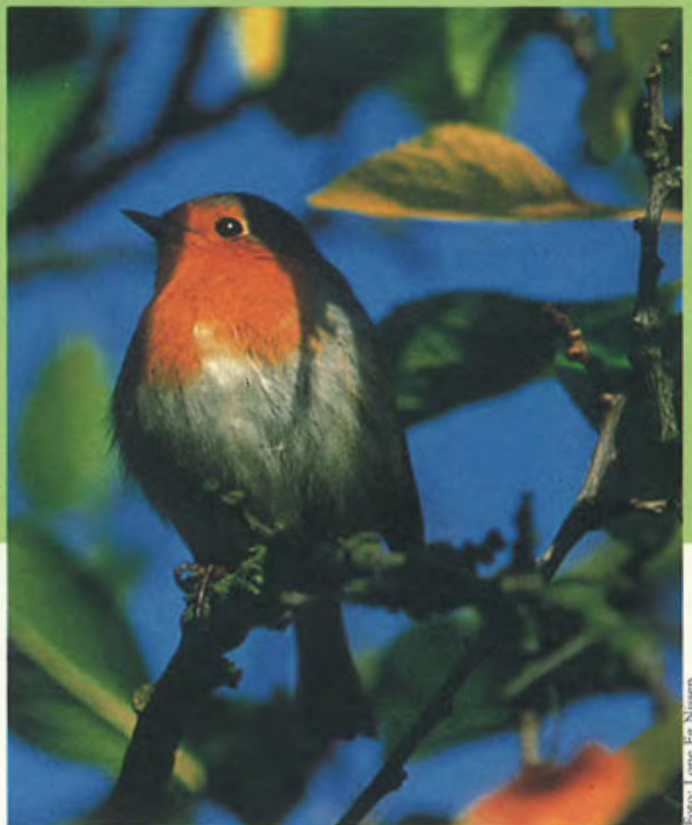
Konklusionen skulle altså være, at regnskovens kuldioxid-iltbalance er stabil og at fjernelsen af den ikke vil påvirke den resterende verdens kuldioxid-iltbalance. Kan det virkelig passe?

Venlig hilsen
Thommy Larsen
Bygvænget 211
2980 Kokkedal

WWF vender sig skarpt mod fuglefangsten på Malta. Men problemerne på Malta er desværre kun en lille del af de meget alvorlige problemer med fuglefangst, der sker i store dele af Sydeuropa. WWF har i årevis gennemført kampanjer for at få stoppet fuglefangsten i f.eks. Italien, Frankrig og Grækenland. WWF's afdelinger i de sydeuropæiske lande vil fortsætte dette vigtige arbejde, så længe det vil være nødvendigt.

Omkring de grelle forhold på Malta har Dansk Ornitologisk Forening, DOF, gjort et glimrende stykke arbejde for at gøre den danske offentlighed og myndigheder opmærksomme på dette problem. Derfor har vi fra WWF-Danmark ikke specielt engageret os i denne del af trækfuglenes problemer i Sydeuropa.

Venlig hilsen
Biolog Uffe Gjøøl Sørensen

Det er rigtigt, at ødelæggelsen af regnskoven i første omgang har lokal virkning. Men det har ikke noget med kuldioxidfrigørelsen at gøre. Den lokale virkning af regnskovsødelæggelse hænger sammen med, at dyrene og planterne forsvinder, jorden eroderer og regnmængden i området reduceres. Efterhånden som jorden skylles ned i floder og transporteres ud i havet, vil virkningen brede sig: Jorden lægger sig som et kvælende lag over koralrev og havbund, og fisk og havdyr forsvinder. Desuden risikerer verden at miste op mod halvdelen af sine dyre- og plantearter, som jo findes i regnskoven.

Tilbage til kuldioxid-balancen: Planterne i regnskoven binder en stor mængde kuldioxid. Så længe planterne – og altså også træerne – ikke nedbrydes, er kuldioxiden bundet. Men rådner eller brændes plan-

terne af, frigøres kuldioxiden. Hvis alle træerne blev bevaret i møbler eller huse, ville balancen ikke ændres særlig meget – men dog noget, fordi det kun ville være stammerne, der blev bevaret. Men sådan er det bare ikke. Langt de fleste regnskovsødelæggelser sker som afbrændinger for at skabe plads til landbrug og kvæghold osv. En stor del af regnskovstræerne ender i Japan, hvor de anvendes til forskallingstræ, som afbrændes efter kun at have været brugt en enkelt gang. Og derfor er det alt i alt en forsvindende lille del af regnskovens plantemasse, der ikke nedbrydes.

Kuldioxid forbliver heller ikke lokalt i et område. Det indgår som en del af atmosfæren, som fordeler sig omkring hele Jorden.

Venlig hilsen
mag.art. Kim Carstensen

Det dyr vil jeg ikke undvære

I samarbejde med Falcks Redningskorps udskriver WWF Verdensnaturfonden en landsdækkende »folkeafstemning«, der skal give svar på, hvilke vilde dyr danskerne helst vil bevare på Jorden

For mange mennesker er pandaen selve indbegrebet af et uundværligt dyr.

Af Mik Steenberger

I begyndelsen af september dumper Falck Bladet ind gennem brevsprækken hos Danmarks 2.4 millioner husstande. Det er der i sig selv ikke noget ekstraordinært ved, for det gør bladet fire gange om året. Hvad der adskiller dette nummer fra andre er, at det starter en landsdækkende »folkeafstemning« om danskernes foretrukne vilde dyr.

Masseudryddelser

I WWF Verdensnaturfonden er vi glade for samarbejdet med Falcks Redningskorps, der giver os en enestående mulighed for at skabe opmærksomhed om naturen og fortælle hele den danske befolkning om de enorme udfordringer, verden står overfor de kommende år.

Til daglig forholder vi mennesker os ikke til den masseudryddelse af dyre- og plantearter, der blandt andet giver en begrundet frygt for, at vi kort efter århundredeskiftet vil have mistet op mod 20 pct. af alle jordens arter. Vi går ikke rundt og tænker på, at vi på sølle 100 år har udryddet flere arter end nogensinde før i

Jordens fire milliarder år lange udviklingshistorie. Men det er absolut værd at tænke over i ny og næ, fordi det sætter tingene i perspektiv.

I dag er det os mennesker, der bestemmer, hvilke dyrearter der skal overleve, og hvilke der skal uddø. Vi foretager ikke valget som en bevidst beslutning, men udryddelserne er en følge af vores beslutninger og handlinger. Vælger vi for eksempel at købe billig dåsetun fra Thailand, er vi med til at holde liv i drivnet-fiskeriet, som er en direkte trussel mod en række fiske-, fugle- og havpattedyrarter.

Oplysning

Det er blandt andet sådanne forhold, vi ønsker at sætte fokus på gennem den landsdækkende afstemning. I en efterfølgende artikel i Falck Bladet fortæller vi om den indsats, der skal til for at bevare naturens mangfoldighed af for eksempel smukke, fascinerende og nyttige dyr. Og vi understreger, at det nytter noget at ændre en destruktiv adfærd til en bæredygtig livsstil. Ja, at det til syvende og sidst er en forudsæt-

ning for menneskets egen overlevelse på Jorden.

Kun vilde dyr

Som det vil være læsere af Levende Natur bekendt, har WWF Verdensnaturfonden som en del af sit arbejde at bevare levestederne for truede dyr. Vi vælger ikke områderne ud fra, om der findes et særlig smukt dyr, men ud fra hvilke arter der er truede, og om der netop dér findes en særlig stor rigdom af dyre- og plantearter.

Alligevel vil vi også gerne have en fornemmelse af, hvilke vilde dyr danskerne helst vil bevare. Der er frit slag, for der er næppe nogen, der kan give et endegyldigt svar på, hvilke vilde dyr der er vigtigst. Her taler vi udelukkende om følelser.

Så derfor: Vær opmærksom på Falck Bladet i begyndelsen af september. Brug din fantasi, konsultér dine følelser og stem så på netop det vilde dyr, du nødigst vil undvære her på Jorden. ■

«Fri som fuglen» siger et gammelt ord, og fuglenes sang er en af naturens dejligste gaver. Mange vil uden tvivl vælge en fugl.

Dette er faktisk en markgræshoppe. Den efterligner et blad og håber på den måde at undgå sine fjenders opmærksomhed. Kan vi klare os uden de forunderlige insekter? ▼

NOTER OM WWF

Ny videnskabelig medarbejder i WWF

Uffe Gjøl Sørensen er fra april ansat som ny videnskabelig medarbejder i WWF Verdensnaturfonden. Hans opgave er primært at tage sig af de Danida-relaterede projekter, som WWF udfører samt at have det overordnede ansvar for WWF-Danmarks Afrika-projekter. Han har været engageret i naturbevarelsesarbejde i Egypten siden 1979, hvor han bl.a. stod for den omfattende træning af personale til Egyptian Wildlife Service, studier af fugletræk og undersøgelser af egyptiske vådområder. Han har arbejdet i Grækenland med beskyttelse af græske vådområder og udvikling af grønne foreninger i landet. Han har været daglig leder af Fugleværnsfonden i årene 1978-90. Uffe Gjøl Sørensen har været aktiv ornitolog gennem mange år – både i Danmark og udlandet.

Foto: Kristian Krogh

Uffe Gjøl Sørensen er 38 år og uddannet biolog fra Københavns Universitet.

Oprør i WWF-projektområde

WWF-Danmarks store projekt i Air-Ténéré området i Niger i Vestafrika er kommet ind i store problemer, fordi områdets øde og uvejsomme bjerge er blevet hjemsted for et voldsomt oprør mod Nigers regering.

Bag oprøret står en befrielsesfront, som kræver selvstyre og delvis uafhængighed for den lokale befolkning af tuareger i et enormt område i det nordlige Niger. Oprørerne har angrebet alle regeringsposter i det nordlige Niger og har taget en lang række gidsler.

Også byen Iférouane, hvor WWF-projektet har hovedsæde, er blevet angrebet, og oprørerne har stjålet eller ødelagt meget af projektets udstyr, inklusive de fleste biler på stedet. Nogle af projektets lokale nigerske ansatte er blevet taget til fange.

På den baggrund har vi været nødt til at stoppe projektet, som er finansieret af Danida, indtil videre. Vi håber at kunne genop-

tage det, når situationen i området normaliseres, men det er fortsat meget usikkert, hvordan og hvornår det kan ske.

Midt i alle problemerne har det dog været meget glædeligt, at den lokale befolkning i projektområdet har bakket meget varmt op om.

Foto: Uffe Gjøl Sørensen

Afrikanske læsere

Alle læser Levende Natur – også høvding Kalasa Mukoso og hans familie. Artiklen om Bangweulumsumpene i sidste nummer af Levende Natur vakte berettiget opsigt under WWF's sidste besøg i projektområdet, hvor der nu er etableret en god kontakt til befolkningen.

Der er ekstra fordele ved at spare op i Unibank

Det er længe siden, det har været så fordelagtigt at spare op som lige nu.

Unibank har gjort fordelen endnu større ved at give en ekstra rente, når opsparringen vokser.

På Boligopsparing, Børneopsparing og Uddannelsesopsparing får De for tiden 1 procent ekstra rente af hele opsparringen, når der står mere end 15.000 kr. på kontoen. Så jo mere De sparer op, jo mere får De ud af det.

Kom ind og hør nærmere.

Gaver og bidrag

Perioden 21.3.-22.6.1992

WWF Verdensnaturfonden ønsker at sige tak til alle bidragydere. Det er alene pladsmangel, der tvinger redaktionen til kun at bringe oversigten over bidrag på 500 kr. og derved til WWF's hjælpearbejde. Tak for hjælpen.

Nye støttekredskontrakter:

1.500 kr. pr. år: Carsten Damsgaard, Niels Ulrik Lorenzen, Jens Brock, Mette Kragh Jespersen.

Gaver og bidrag:

Karin Andersen 1.000, Margit Christensen 2.100, Jan Skytthammar 525, Else Skærbæk 1.500, Lars Jørgensen 1.500, Otto Højmark Andersen 6.000, Maria Ploug 1.130, J.E. Møhlholm Hansen 500, Dan Mønster Jensen 580, Bjarne Hansen 500, Ole Iversen 500, Knud Simonsen 500, K.M. Nørhaagaard 500, Helle Hansen 675, Vilvorde Kursuscenter 500, Susanne Klem 700, Marianna Sølvberg 500, Niels Ebbe Andersen 4.000, Esbjerg Dentallaboratorium 500, Per Møller Madsen 500, Gisselgård Godscenter 1.500, Chr. Nissen 1.150, Lykke Nielsen 500, A.F. Povlsen 500, Aage Davidsen 100.000, Rolf Sjøgren Jensen 1.000, S. Andersen 500, Mette Ljungdahl 580, Ilse Fjalland 500, O. Helvig 500, K.N.J. 500, B. Hansen 500, Jens Veselsky Pedersen 500, Eric Bo Ebskov 1.000, L. Stryhn & Tom Laursen 500, Ib Seedorff 500, Sven Rask 1.000, Ebbe Jensen 500, Johan Garde 595, Jens Østergaard 500, Iwan Paluszewski 500, John Lang 550, Finn Larsen 500, Anne-Lise Glud 500, Jørn Thostrup 2.840, Johs. E. Holm 500, Frederik Blem 540, V. Petersen 500, Jens Elmeros 580, Tho-

mas Milsted 500, Lizzie Nordstrand 775, Lil-ly Sparre 1.200, H.C. Brummerstedt 500, Gert S. Petersen 500, Uniship 875, Claus Styrmer 1.200, Dansk El-Forbund 4.545,50, Nils Kristian Berg 500, P. & C. Johansen 500, HK's Personaleklub for Provinsen 7.710, Familien Foldager 500, Julie Kampmann 500, Baltic A/S Metalvarefabrik 580, Hille-rød Tag-Entreprise 500, Jacob Groth 800, Ib Eriksen 500, Hans Sørensen 500, H.O. Pe-dersen 500, Tang Koch 500, Marit Mjelde 500, 7. A Holeby Skole 934,50, Jan Francis Haase 500, Jens Andersen 500, Maya Bang Kirkegaard 500, Hanne Bang 500, Kirsten Teisner 675, Tandlægeselskabet B. Egestad 500, Kirsten Wilhjelm 500, Noël Sederberg-Olsen 500, Poul og Ina Rasmussen 500, Carl Johan Jensen 1.000, Viggo Rosenstedt 675, Niels Ulrik Lorenzen 500, Gudrun Graus-lund 500, Ilse Blegholm 500, Finn Henrik-sen 500, Jørgen Gribvad 500, Mogens Schlüter 700, Werner Christell 1.000, Hen-rik Ravnild 500, S. og C. Wennerwald 500, E. Fasting 500, Niels Kjærgaard 500, Tho-mas Grønlund Nielsen 500, Mette Maulitz 675, Leif Jørgensen 1.000, Inger Petersen 500, Carsten von Wilkenradt 500, Lund & Raffel 500, Olaf Olsen 1.000, A. Bryld 500, Arne Skouboe 500, Kim Nielsen og Malou Grønborg 500, Ester Larsen 500, Helmer Larsen 925, A. Pedersen 500, Ellen Ander-sen 1.000, Kim Hofman 500, Christian Repsdorph 500, Ruth Rasmussen, Kamilla Prins 1.000, Knud Hermansen 500, E. Hjel-mar 500, Ole Iversen 500.

Fonde

Til bevarelse af naturens mangfoldighed af dyr og planter har vi modtaget: fra Tage og Claudine Lund-Larsens Fond 10.000 kr., Familien Hede Nielsens Fond 3.000 kr., Det Obelske Familiefond 50.000 kr., Lund/Bugge's Legat 15.000 kr.

Til støtte til udgivelse af bogen »Den Glo-bale Alliance« har vi fra Dronning Mar-grethes og Prins Henriks Fond modtaget et beløb på kr. 10.000.

Til Projekt Capricornio Florestal, bevar-el-se af kystregnskov i Brasilien, er modtaget kr. 10.000 fra F.L. Smidth & Co. A/S's Ga-vefond og kr. 20.000 fra Rambøll Hanne-mann & Højlund A/S Jubilæumsfonden af 1963.

Arv

Fra boet efter Yvonne Eva Martha Inge-borg Pauline Simone Nielsen Hallingskov har vi modtaget kr. 24.000.

Overvældende opbakning

I forrige nummer af Levende Na-tur opfordrede vi bladets læsere til at være med i en læserunder-søgelse. Formålet var at få at vi-de, hvad vi eventuelt kan gøre bedre i kommunikationen med vores medlemmer. Vi er endnu ikke færdige med at analysere svarene, men skynder os med en stor tak til de overvældende mange (ca. 13 pct.), som sendte os et udfyldt skema. Resultaterne præsenteres i næste nummer af Levende Natur. ■

WWF's samarbejdspartnere i rej-sebranchen er klar med nye, spændende rejsemål. I aftalerne med rejsebureauerne indgår det, at WWF får et beløb til naturbe-varelsesarbejdet. Beløbet er for-skelligt for hver rejse, men er mindst 1000 kr. pr. solgt billet. God rejse! ■

Argentina

Argentina er et fascinerende land, som rummer alle klimazo-ner fra tropisk varme til antark-tisk kulde. Turen tager udgangs-punkt i Buenos Aires, hvorfra man flyver sydpå for at besøge bl.a. Ildlandet. Der bliver mu-lighed for at se både magellan-pingviner, søelefanter, hvaler, lamaer, kondorer og mange an-dre spændende dyr i det sydlige Argentina. Verdens største glet-scher, Perito Moreno, står også på programmet. Punta Tombo, Caleta Valdés, Ushuaia og Be-agle-kanalen er navne, der for altid vil blive husket efter den tur!

Efter en mellemlanding i Bu-enos Aires går turen til det nordlige Argentina, hvor der venten en fantastisk tog-rejse op over Andes-hjergene. Banen er 571 kilometer lang, og loko-motivet trækker vognene op i 3.500 meters højde. Efter den imponerende togrejse besøges en lille indianerlandsby, Huma-huaca, inden turen går tilbage til Buenos Aires.

Herfra flyves op til endnu et af naturens under, Iguazu-vandfaldene på grænsen mel-lem Argentina, Paraguay og Brasilien. ■

New Zealand

Den store rejse til New Zealands nationalparker, som vi har omtalt i de seneste numre af Levende Natur er næsten booket op, men hvis man er hurtig, kan man stadi-g nå at komme med. Turen le-des af docent, dr.phil. Torben Wolff, medlem af WWF Ver-

densnaturfondens videnskabeli-ge udvalg. Turen koster ca. 36.000 kroner og foregår 14.11.92-6.12.92. Ring efter yderligere oplysninger hos Tra-vel Life, tlf. 33 15 57 44. ■

Der bliver rig mulighed for at nyde New Zealands enestående smukke natur.

Foto: Sandvavin-Australian-New Zealand Friendship Union

Foto: World-temarejser

Der er lagt tid ind i program-met til at købe lokale hånd-værk, gå på tango-bar og bare slappe af med et glas argentinsk rødvin. Og det vil der uden tvivl også være behov for – na-turoplevelser gør et dybt ind-tryk på de fleste mennesker.

Tidspunkt: 22.11.92-12.12.92
Pris: 28.800 kr.
Arrangør: World-temarejser,
tlf. 65 91 02 09
el. 62 61 91 21. ■

Denne lille magellan-pingvin er ved at skifte fjerdragt.

Foto: World-temarejser

Søelefanter er interessante at studere, hvis man giver sig god tid.

NATUR NOTER

Truede dyr i Sverige

På den nyeste liste over truede dyr i Sverige, der også omfatter en fortegnelse over trussels-årsager, er en meget stor procentdel af hvirveldyrerne medtaget. Af pattedyr betegnes således 38 pct. af Sveriges 64 pattedyr-arter som truede i større eller mindre udstrækning. 35 pct. af de 242 fuglearter er truede. Det gælder også halvdelen af de seks krybdyr-arter, 9 ud af 13 padder og 19 ud af 150 fiske-arter. ■

New Zealands natur truet

Inden for de sidste 100 år er 80 pct. af naturen i New Zealand blevet påvirket af menneskelig aktivitet i en sådan grad, at områderne ikke længere fungerer som levesteder for vilde dyr og planter. Over 600 dyre- og plantearter er truet af udryddelse og mange flere nærmer sig den kritiske liste. For at stoppe denne triste udvikling har WWF-New Zealand i samarbejde med myndighederne udarbejdet en omfattende naturbevarelsesplan. Den omfatter bl.a. 32 feltprojekter, der sigter på at bevare særligt værdifulde områder. ■

Nye Ramsar-områder

Listen over Ramsar-områder i verden er nu kommet op på i alt 556 i de 64 lande, der har underskrevet den internationale konvention om beskyttelse af vigtige vådområder (Ramsar-konventionen). De dækker et samlet areal på 32 millioner hektar. Zambia er et af de lande, der fornylig har underskrevet konventionen, og landet har bl.a. udpeget Bangweulu-sumpene som Ramsar-område. Her gennemfører WWF Verdensnaturfonden for tiden et større projekt, som er finansieret af Danida. ■

»Hot-spots«

Ifølge nye opgørelser fra Det Internationale Fuglebeskyttelsesråd (ICBP) findes 20 pct. af alle verdens ca. 9.000 fuglearter inden for blot 2 pct. af Jordens landareal. Det viser, at en lang række arter er knyttet til få og ikke særligt store områder, som til gengæld huser et stort antal arter. Disse »hot-spots« er ofte samtidigt rige på andre dyre- og plantearter. Og det er vigtigt ud fra et naturbevarelsessynspunkt. Det viser nemlig, at ved at beskytte disse »hot-spots« effektivt kan man redde et meget stort antal arter. ■

Galapagos-skildpadder

Galapagos-ørerne i Stillehavet er hjemsted for de kæmpestore elefant-skildpadder. Tidligere var der i alt 14 forskellige racer på 10 af de største øer i øgruppen. To af dem er helt udryddet, og af en tredje er der kun eet eksemplar tilbage. På den videnskabelige Charles Darwin-station på øerne prøver man at redde de sjældne skildpadderacer ved at få dem til

at yngle i fangenskab, og derefter udsætte dem på de øer, hvor de oprindeligt kom fra. Resultatet har været en succes for den race, der kommer fra øen Espanola. De udsatte dyr, der oprindeligt nedstammer fra kun 15 tilbageværende dyr, indsamlet på øen i 1960'erne, er nu begyndt at yngle i det fri. ■

And genopdaget

En af verdens sjældneste fugle er fornylig blevet fundet, efter at ingen havde bemærket arten siden 1960. Det drejer sig om en dykand på Madagascar (Aythya innotata), beslægtet med vores hjemlige taffeland. Den er hidtil kun kendt fra Alaotra-søen i det nordøstlige Madagascar, hvor en fisker i august 1991 indfangede en han i et net. Fuglen befinder sig nu i fangenskab i den botaniske have i hovedstaden Antananarivo. ■

Populære bjørne

Mens de fleste mennesker uden besvær kan se forskel på en grizzly bjørn og en isbjørn, kniber det straks mere med at skelne mellem galdeblærer fra forskellige bjørne-arter. Og det er et stort problem. I Asien er galdeblærer fra bjørne særdeles populære til medicinsk brug. En galdeblære kan sælges for helt op til 10.000 kroner i Sydkorea. Andre dele af bjørnen kan også sælges, f.eks. lapper, kløer, kød, tænder og skind, og en enkelt bjørn kan således indbringe op mod 75.000 kr. Det er et stort problem at man ikke umiddelbart kan se, hvilken bjørne-art delene stammer fra. Det betyder nemlig, at krybskytter og smuglere har frit

Foto: WWF

spil: De påstår, at deres bjørneprodukter kommer fra ikke-truede amerikanske bjørnearter, mens de i virkeligheden kommer fra de lokale udryddelses-truede asiatiske bjørne. WWF arbejder nu på at få stoppet den internationale handel med alle bjørnearter. ■

Isbjørnen er fredet, og kun eskimoerne må jage enkelte bjørne til eget brug. Her trykker to unger sig bange ind til deres mor, der er blevet bedøvet og mærket af videnskabsfolk. Mærkning af isbjørne sker bl.a. for at kortlægge dyrenes vandringsruter, så man bedre kan tage bevaringsinitiativer. ■

Miljø og udvikling

I dagene 3-14 juni holdt FN sin store Miljø- og Udviklingskonference i Rio de Janeiro i Brasilien under stor opmærksomhed fra det meste af verden. Kim Carstensen, som repræsenterede WWF i den officielle danske delegation, fortæller her om mødets resultater og dets betydning for fremtiden

Foto: WWF/John Newby

I Danmark havde Miljø- og Udviklingskonferencen i Rio de Janeiro lidt svært ved at trænge igennem til avisernes forsider, klemte inde som den var mellem afstemningen om EF-unionen og Europamesterskabet i fodbold. Der er næppe mange danskere, der ville pege på Rio-konferencen som den vigtigste begivenhed i juni 1992!

Alligevel var konferencen meget betydningsfuld, og andre steder i verden var den varmt stof i medierne. Der er ingen tvivl om, at konferencen skabte grobund for en meget bred interesse for klodens miljø- og udviklingsproblemer. En interesse som forhåbentlig kan bringe os i retning af en bæredygtig udvikling i de kommende år.

Konferencen nåede frem til enighed om alle de aftaler og papirer, der på forhånd var stillet i udsigt. Det betyder, at alverdens lande nu har skrevet under på en hel række nye erklæringer og planer for, hvordan vi skal løse verdens miljø- og udviklingsproblemer. Noget lignende er aldrig før sket på miljøområdet.

Bred enighed om problemer

I alt ligger der op mod 1000 sider vedtagelser om alt fra deponering af radioaktivt affald til den bæredygtige forvaltning af verdens skove. De mest forpligtende vedtagelser er to konventioner, en om menneskeskabte klimaændringer og en om bevarelse af naturens mangfoldighed, den biologiske diversitet. Konventionerne er juridisk forpligtende for de underskrevende lande – og mere end 150 lande underskrev de to konventioner – mens de øvrige dokumenter mere er at betragte som politiske hensigtserklæringer, som ikke er formelt forpligtende.

Det er imponerende, at det lykkedes at nå til enighed om så meget på konferencen, selv om det samtidig må siges, at langt de fleste af vedtagelserne er alt for svage til at sikre en gennemgribende løsning af miljø- og udviklingsproblemerne. Med de mange vedtagelser står verden med et nyt grundlag for at tage fat på problemerne, men der er stadig langt igen, før vi kan skimte en løsning af dem.

Hvis ørkenområder skal kunne brødføde den befolkning, der lever i disse øde områder, må der udvikling til. Men udviklingen skal være bæredygtig – ellers ender denne mark som så mange andre: Som forsølt, ødelagt jord.

– men ikke om løsning

Det basale problem er, at verdens lande ikke har taget skridtet fuldt ud til det globale ansvar og ansvaret for de kommende generationer. Alle lande – inklusive Danmark – ser først og fremmest på deres egne kortsigtede interesser og kæmper mest for at sikre sig selv fordele.

U-landene vil fortsat have ret til at fælde regnskove og udnytte vådområder for at tjene penge nu og her, selv om det kan ødelægge deres natur og økonomi på længere sigt. De olieeksporterende lande vil fastholde et fortsat højt energiforbrug i verden, selv om det medfører forurening og kan give katastrofale klimaændringer i næste århundrede. Og de rige industrilande er stadig uvillige til at medvirke til at finansiere naturbevarelse og udvikling i de fattige u-lande, selv om det er en forudsætning for at sætte u-landene på ret køl.

Der er altså langt igen, før vi kan læne os veltilfredse tilbage i sofaen og sige, at det var så det, problemet er løst. Men vi kan heller ikke læne os tilbage i skuffelse og sige, at det nytter alligevel ikke noget. Verden bevægede sig i Rio, og om ikke andet viste de mange taler, som alverdens statsledere holdt i Rio, at der er blevet skabt en ny forståelse for verdens miljø- og udviklingsproblemer og den påtrængende nødvendighed af at finde løsninger på dem.

Håbet er lysegrønt ligesom de mange ord på Rio-konferencen. Tiden vil nu vise, om kejseren havde noget på, eller om det hele var fup og bedrag. WWF Verdensnaturfonden vil i hvert fald tage udfordringen op og arbejde videre på at styrke Rio-konferencens resultater.

Karakterbog for Rio-konferencen

Kategori	Vurdering	Karakter
Klimaændringer	Svag konvention, mest pga. modstand fra USA. Muligheder for forbedringer og behov for hurtig ikrafttrædelse	6
Bio-diversitet	Vigtig ny konvention. Behov for hurtig start og præciseringer	9
Skove	Meget svage principper. Behov for ny runde og diskussion af konvention	5
Overforbrug	Svag omtale af de problemer, der skabes af overforbrug i de rige lande	6
Finanser	Ingen vilje til øgede ressourcer til u-landene. Betydningen af handel og gældsbyrder overset	6
Rio-erklæring	Tynd. Behov for mere vingesus og vision	7
Ørkenspredning	Succes i sidste minut. Godt grundlag for en ny konvention	10
Havene	Hæderligt. Gode aktiviteter beskrevet	8
Indfødte folk	Fremskridt, bl.a. på dansk initiativ	9
Private organisationer	God omtale i papirerne, mindre reel indflydelse i praksis	8

Karakterskala: Det danske skolevæsens velkendte 13-skala

Den høje materielle levestandard i den vestlige verden – måske specielt i Danmark – toppede i slutningen af 1960'erne. Vores børn kommer ikke til at »køre derudad«, som vi kunne det. For første gang i den nyere historie må vi se i øjnene, at vore børn og børnebørn ikke får flere materielle goder, end vi selv fik. Årsagen til den udvikling skal findes i vores overforbrug. Det bør give min generation stof til eftertanke, at vores brug-og-smid-væk-levevis nu går ud over vores egne børn. Det er en barsk dom over min generation!

Grundene er mange – industri-samfundets udvikling, familiernes opløsning, internationalisering, forandringer, tempo osv. Vi er blevet historieløse og slægtsløse. Den udvikling kan ikke skrues tilbage. Men vi må sætte noget andet i stedet, som kan give følelsen af ansvaret for de kommende generationer tilbage til os.

Miljødelæggelsen er resultatet af denne udvikling. Derfor er der grund til, at vi hurtigt kommer i gang med at få styr på forbruget af ressourcerne. Vi skal tage re-inkarnations-princippet i anvendelse. Ordet genbrug signalerer noget kedeligt. Bruge de samme ting igen og igen. Den ranke får man svært ved at få folk med på. Det handler tværtimod om at tænke kreativt: Vi skal give tingene ny skikkelse og så bruge dem.

Af samme grund bryder jeg mig heller ikke om ordvalget i vugge-til-grav-princippet. Vi skal ikke begrave noget! Så ender Jorden med at være een stor losseplads, og det er netop det, vi skal undgå.

Som overordnet princip bør vi tænke i miljø-rigtige baner. Vi skal opmuntre til en miljø-venlig levestil – og gøre det dyrt at ødelægge miljøet. Derfor skal der være afgifter på ressourcerne – f.eks. energi og vand. Den slags afgifter kan give staten penge i kassen og gøre det muligt at sænke skatten på arbejdskraften.

Vi skal også have miljøafgifter

Alle må yde noget

– derfor støtter jeg WWF Verdensnaturfonden

Foto: Nina Lemvig-Müller

Lone Dybkjær var miljøminister fra 1988 til 1991.

– men dem skal man ikke basere statsbudgettet på. Det er jo ikke meningen, at miljøafgifterne skal skaffe masser af penge, tværtimod skal de virke sådan, at vi holder op med at belaste miljøet.

I dag forholder det sig modsat: Det er dyrt at forsøge at leve miljø-venligt. Økologiske varer er dyrere end varer, der er produceret på traditionel miljø-belastende måde. Det skal vi have ændret. Incitamentet skal være positivt. Ellers får vi aldrig overbevist hinanden om, at vi skal ændre levestil.

Men uanset hvor meget vi gør,

må vi se i øjnene, at vi i den rige verden skal skære ned på forbruget. Og det betyder, at vi allesammen må yde en indsats. Familierne må blive bedre til at indrette sig med indkøb, madlavning, vask osv. Nogle af de gode, gamle principper, som tidligere generationer satte højt, skal integreres i vores opfattelse af livsværdier.

Vi må ændre vores indstilling til, hvad der gør livet værd at leve: I dag er de vigtigste livsværdier for mange mennesker arbejde og materielle goder. Det skyldes bl.a. at arbejdet giver os materielle goder,

og at arbejdet for mange er blevet det sociale netværk, som vi alle har brug for.

I fremtiden vil vi have andre livsværdier. Det vil være vores evner til at udøve kunst, vores hænders arbejde, glæden ved at øge tingenes levetid osv. Altsammen noget, der ikke tærer på ressourcerne og belaster miljøet yderligere. De fattige vil være de mennesker, der kun kan finde værdier i at forbruge ting, mens de rige vil være de mennesker, der kan finde værdier i alt andet. Det behøver ikke at være kedeligt – det kan blive både flot og spændende at tage den udfordring op.

Men for at kunne tage skridtet i den retning, må vi ændre uddannelse og arbejdstid. Vi må holde op med kun at uddanne specialister – specialister betyder øget sektorisering, og netop i dette ligger en øget miljøbelastning. Hvis Danmark f.eks. er nødt til at importere en masse varer, fordi vi koncentrerer vores produktion på ganske få varer, betyder det øget transport, som er stærkt belastende for miljøet.

Derfor må fremtidens uddannelsessystem også kunne producere mennesker, der kan »lidt af hvert«. Vi skal genetablere et integreret samfund.

Ellers vil vi heller aldrig kunne leve op til de krav og forventninger, som mennesker i fattige lande med rette har til os. Hvis ikke vi i den rige verden har råd til at gøre noget for at leve bæredygtigt – nedsætte ressourceforbruget, gå mindre i bad, svine mindre osv. – hvordan kan vi så opretholde troværdigheden? Og hvordan kan vi få menneskene i udviklingslandene til at få færre børn?

Der er en stor udfordring for demokratiet – meget større end nedrustningsprocessen. Den handler trods alt kun om at stille våbnene hen i et hjørne. Dette handler om en total omvæltning i vores daglige tilværelse. Et opgør med den nære fortid og dens livsværdier.

Lone Dybkjær

LEVENDE

NATUR

WWF

NR. 1, MARTS 1996

**Europas frodigste ørken
ligger i Danmark**

Side 8

På dykkertogt i Belize

Side 4

**Stigende gifttryk
på verdensplan**

Side 16

**Gode råd til den grønne
forbruger**

Side 7

**Danmarks grønne
pengeinstitut**

Side 23

**Da miljøministeren
mistede troværdigheden**

Side 12

